

A woman in a white dress and a light-colored hat is shown in profile, looking out over a city skyline. She is standing in a park-like setting with large trees in the foreground. The city skyline, featuring several tall buildings, is visible in the background. The entire image has a blue tint.

PIA MARIA MONTONEN

Valtakunnan miniä

BRITA KEKKONEN

W S O Y

Valtakunnan
miniä

PIA MARIA MONTONEN

Valtakunnan miniä

BRITA KEKKONEN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ | HELSINKI

(Edellisellä aukeamalla)

Tunnettu teatterimies ja taidemaalari Mauno Manninen maalasi Britasta kaksi muotokuvaa 1950-luvulla. Perustaessaan Intimiteatterin Mauno Manninen halusi tutustua korkea-arvoisiin poliitikkoihin, myös Britan isään K.-A. Fagerholmiin, ja siksi hän kutsui Britan ystäväpiiriinsä. Brita löysi paljon ystäviä teatterilaisista, muun muassa Jussi Jurkan ja Lasse Pöystin.

© PIA MARIA MONTONEN JA WSOY 2014

KUVAT: BRITA KEKKOSEN KOTIARKISTO PAITSI

S. 200 URHO KEKKOSEN ARKISTO

S. 234 IRMELI JUNG

TOIMITUS: LIISA STEFFA

ISBN: 978-951-0-40241-2

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

ISÄN TYTTÖ	7
BRITAN ISÄN ELÄMÄSTÄ	15
ONNELLINEN LAPSUUS	25
MUUTTO JA SOTA	37
ULOS MAAILMAAN	55
ERILAINEN AVIOLIITTO	65
DIPLOMAATTIELÄMÄÄ	77
AVIOMIEHEN ITSEMURHA	193
KAHDEN PERHEEN YHTEENTÖRMÄYS . .	201
OMASTA PERHEESTÄ	225
UUSI ELÄMÄ	235
EPILOGI	254
LÄHTEET	257

ISÄN TYTTÖ

”Ennen kuin alan kertoa omasta elämästäni, haluan kertoa isäni taustasta, joka on uskomaton ja kuvaa hyvin, miten paljon maailma ja Suomi ovat muuttuneet sadan vuoden aikana. Isä itse ei näistä asioista paljon puhunut, valitettavasti puhuimme harvoin menneisyydestä, ehkä syy oli minun, en kai silloin ollut kiinnostunut siitä.”

Olin nähnyt Britan useissa kulttuuritapahtumissa vuosien varrella. Tutustuin häneen kunnolla vasta keväällä 2012, kun hyvä ystäväni ja tämän kirjan editori Liisa Steffa esiteli meidät toisillemme. Asuimme Britan kanssa samalla kadulla, vastakkaisissa taloissa. Aloimme tavata, ja Brita kertoi minulle mielellään itsestään. Joimme teetä ja jaoimme kokemuksiamme elämästä. Monet Britalle tärkeät paikat maailmassa ovat minullekin tuttuja, ja meillä oli monta yhteistä rakkautta ruoanlaitosta taidehistoriaan ja matkustamiseen.

Ajan myötä välillemme syntyi syvällisempiä keskusteluja. Ymmärsin, että Britalle oli hyvin tärkeää saada muistelmansa kirjoitettua. Ymmärsin myös, että yli vuosikymmenen kestäneessä projektissa oli ollut mukana monia kirjoittajia ennen minua, ja tiesin, ettei Brita tunnistanut itseään näistä teksteistä. Lopuksi Brita alkoi itse kirjoittaa elämästään tavalliselle ruutupaperille, sillä hän halusi kertoa lapsilleen Timolle ja Tealle, millaista hänen elämänsä oli ollut. Britalle itselleen oli jäänyt vanhemmistaan liian paljon kysymättä jääneitä kysymyksiä, eikä hän halunnut, että omille lapsille kävisi samoin. Hän ei halunnut, että mitään tärkeää jäisi epäselväksi.

Mutta Britalle itselleen oli myös erittäin tärkeää, että hänen muistelmansa julkaistaisiin. Hän koki vahvasti, että hän oli viimeinen oman sukupolvensa edustaja, joka – elettyään vuosikymmenet perheen parissa – pystyi kertomaan presidenttipari Kekkosen arkielämästä.

Britan sairauden edetessä meille syntyi hiljalleen ajatus, että materiaalia saadaan riittävästi, jotta kirja voidaan kirjoittaa myös Britan kuoleman jälkeen. Meille muodostui oma rytmimme: kävin miltei päivittäin Britan luona nauhoittamassa hänen kertomuksiaan, alussa aamupäivästä alkuiltaan, lopussa pari kolme tuntia kerrallaan. Meistä tuli läheiset ystävät. Puhuimme myös paljon muusta kuin itse asiasta, aivan kuten ystävien kesken tehdään. Alussa kävimme ulkona lounailla niin kauan kuin Brita jaksoi kävellä ja pystyi syömään. Kustannukset jaoimme puoliksi. Jossakin vaiheessa Brita alkoi tehdä lounasta kotona, ja aivan lopussa yritin saada hänet syömään edes jotain. Tea kertoi minulle, että olin viimeinen joka kävi Britan kanssa ulkona. Hain hänet naapurikorttelin kampaajalta, ja

sadan metrin matkalla pysähdyimme tutussa kulmakaupassa ostamassa muutaman elintarvikkeen sekä varsinkin sen kaikkein tärkeimmän: punaisen kukan olohuoneen pöydälle, punainen kun oli aina ollut Tanelin lempiväri. Huilasimme kaupan tuoleilla kevätauringossa ennen kuin jatkoimme matkaa viimeiset metrit Britan kotiin.

Brita Linnéa Fagerholm (1927–2013) oli valtioneuvos K.-A. (Karl-August) Fagerholmin ja Judith Fagerholmin vanhin tytär. Hän kasvoi 1930-luvulla, jolloin Suomesta nopeaan tahtiin rakennettiin parempaa yhteiskuntaa. Britan tuleva elämä kaikkine myötä- ja vastoinkäymisineen lepäsi vankalla perustalla, ja hän koki aidosti, että hänellä oli ollut erityisen onnellinen lapsuus. Vallilan Neli-kulmassa vietetty aika oli täynnä turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Äiti oli kotiäiti, ja vahvasti läsnä olivat myös isovanhemmat. Papalle, K.-A:lle, oli tärkeää olla kotona päivällisaikaan.

Brita koki elämänsä aikana toisen maailmansodan, kylmän sodan ja 1900-luvun lopun vaurastumisen. Hän oli sota-aikana evakkolapsena Ruotsissa ja Tanskassa, ja myöhemmin, toisen maailmansodan jälkeisen uudelleenrakentamisen aikana, opiskelijana Pariisissa. Hän avioitui Urho Kekkosen pojan Tanelin kanssa ja aloitti elämän, joka vei hänet diplomaatinrouvana ympäri maailmaa, 1950-luvun Moskovasta muun muassa Rooman ja New Yorkin kautta Titon Jugoslaviaan ja keskelle 1980-luvun kuohuvaa Puolaa.

Brita oli kiinnostava ihminen, ja kuten kaikki kiinnostavat ihmiset hän oli myös hyvin monitasoinen, pragmaattisuudestaan huolimatta. Hän oli eloisa, äänekäs ja iloi-

nen, hän rakasti olla ja myös pystyi olemaan tapahtumien keskipisteenä. Hänellä oli vahva ymmärrys omista mielpiteistään, eikä hän pelännyt esittää niitä, paikassa kuin paikassa. Hän ei toisin sanoen pyydellyt lupia vaan oli rohkeasti oma itsensä. Ei hän varmaan olisi pystynytkään olemaan mitään muuta. Harmoninen lapsuus ja vankka itsetunto antoivat vahvan perustan toteuttaa itseään.

Pappa K.-A. esitteli Britalle kulttuuria, lähinnä taidetta ja teatteria. Pappa oli myös se, joka lähetti Britan Ranskaan, sillä hän halusi tyttärensä perehtyvän kielen lisäksi ranskalaiseen kirjallisuuteen. Tästä tulikin ehkä ensimmäinen yhteinen side tulevaan aviomieheen, Taneli Kekkoseen. Alkuaikoina he setvivät erityisesti erimielisyytensä ranskaksi, koska kotimaassa muut eivät silloin pysyneet mukana. Toisaalta on myös erittäin kaunis ja runollinen ranskaksi kirjoitettu kirje, jonka Brita kirjoitti kihlatulleen vuonna 1951; ranska taisi pikemminkin olla pariskunnan vahvojen tunteiden kieli.

Brita oli tiennyt Tanelista koko elämänsä ajan, kuten hän asian ilmaisi. Molempien isät olivat korkean tason poliitikkoja. Vaikka Brita ei uskaltanut lapsena edes puhua Tanelin kanssa, on tämän täytynyt tehdä tyttöönsä unohtumaton vaikutus. Minusta tuntuu, ettei Britalle koskaan oikeastaan ollut olemassa ketään muuta, vaikka poikaystäväehdokkaita vilisi siellä sun täällä.

Britan tärkein oppi vanhemmiltaan oli heidän syvä vakaumuksensa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Tämän lisäksi lapsuudenkodissa painotettiin kanssaihmisien auttamista, niin taloudellisesti kuin muutenkin. Jo lapsena Brita kantoi kouluun pieniä kirjukuoria luokkatovereilleen, vaikkei hän silloin vielä ymmärtänyt niiden

sisällöstä mitään. K.-A. oli hyvin lojaali – piirre jonka Brita häneltä peri, monen muun lisäksi. Brita oli aina Papan silmäterä, ehkä juuri siksi, että he olivat niin samanlaisia. Britan huumorikin oli pitkälti suoraa perua K.-A:lta, jolla oli tarkka havainnointikyky sekä sanallinen taito tuoda asiat esiin hauskalla tavalla – sekä vaadittaessa vähemmän hauskalla.

Britalla oli erikoinen suhde naispuolisiin ystäviinsä. Sitä voisi lähinnä luonnehtia viha-rakkaussuhteeksi, jossa välillä oltiin ystäviä ja sitten taas ei. Aivan toisin oli miesten kanssa. Heihin Brita pystyi luomaan paljon syvemmät ja pidemmät suhteet. Roomasta New Yorkiin seurannut kotiapulainen Pietro oli perheen ja varsinkin Timon aarre. Myöhemmin elämässään, Tanelin kuoleman jälkeen, Brita loi pysyvät suhteet moneen mieheen, jotka olivat hänen lähimmät ja suurimmat tukensa loppuun saakka. Brita sanoikin, ettei naisella voi olla parempaa ystävää kuin homoseksuaalinen mies. Heidän mielestään taas Britaa uskollisempaa ystävää ei voi löytää.

Brita sai lopulta elää monta erilaista elämää. Omasta mielestään hänen suurin saavutuksensa elämässä olivat lapset ja sitä kautta lastenlapset.

Loppuaikoina Brita mietti, josko hänen olisi pitänyt mennä politiikkaan mukaan jossain elämänsä vaiheessa. Hän muisteli Pappansa sanontaa, että kun kuulee jonkun olevan sosiaalidemokraatti, ei vielä tiedä mitään tämän poliittisesta suuntautumisesta.

Tämä kirja rakentuu pitkälti monien kuukausien aikana Britan kanssa käymiini keskusteluihin sekä lupaan käyttää hänen kirjarkistoaan, johon kuuluvat hänen kirjeensä

kotiin perheelleen sekä kirjeet Sylville. Myös Tanelin kirjeet Britalle sekä kopiot tämän kirjeistä äidilleen ja isälleen ovat Britan arkistossa. Kirjeistä tulee Britan oma vahva ääni hänen elämäntarinaansa.

Britalle oli tärkeää, että hänen elämäntarinansa kirjoitettiin.

Minulle on tärkeää, että se tehdään Britan äänellä.

K.-A. Fagerholm.

BRITAN ISÄN ELÄMÄSTÄ

Brita halusi oman elämäkertansa alkuun isänsä K.-A. Fagerholmin muistelmien ensimmäisen kappaleen osoittaakseen, miten nopeasti ja voimakkaasti Suomi muuttui 1900-luvun alussa ja miten erilainen lapsuus hänelle itselleen suotiin. K.-A. puhui harvoin lapsuudestaan, mutta hän ei koskaan ollut katkera vaan päinvastoin ehkä positiivisin ihminen jonka Brita oli tavannut.

Tässä katkelmia K.-A. Fagerholmin vuonna 1977 ilmestyneen *Puhemiehen ääni* -muistelmateoksen ensimmäisestä luvusta ”Kun vuosisata oli nuori – kuten minäkin”.

Merkittäväntä lapsuudessani oli, ettei minulla ollut isää. Muilla lapsilla oli isät, minulla ei. Isäni Johan August oli kuollut kesäkuun 8. päivänä 1901 ja minä synnyin joulukuun 31. päivänä samana vuonna. ”Len-

tävään keuhkotautiin” menehtyessään isäni oli vain 33 vuoden ikäinen. Jotenkin tuntuu surulliselta, ettei minulla ole edes hänen kuvaansa – tuohon aikaan ei köyhillä ihmisillä ollut varaa mennä valokuvaan.

Äitini oli kotoisin Pohjanmaalta, jonne hänen isänsä isä oli joutunut vuoden 1808–09 sodan aikana. En ole tutkinut mistä hän Pohjanmaalle tuli. Isoisäni muutti 1850-luvulla vaimonsa kanssa Helsinkiin. Hänen päämääränään oli valmistua rakennusmestariksi, mutta lähdettyään eräänä keväisenä päivänä Suomenlinnaan hän vajosi jäihin ja hukkui. Hänen kuudesta lapsestaan oli viisi kuollut pieninä – tyypillistä tuohon aikaan – ja ainoa eloon jäänyt oli äitini Olga Serafina Nordman. Kun isoäiti oli 50 vuoden iässä ja äitini 18-vuotias, isoäiti solmi uuden avioliiton alahärmäläisen kivityömiehen Jakob Vörströmin kanssa. Tämä oli vain 32 vuoden ikäinen. Äitini oli 22-vuotias, kun hän meni naimisiin erään Helsinkiin muuttaneen Worbs-nimisen saksalaisen kirjansitojan kanssa. Mies oli 50 vuoden ikäinen. Avioliitto kesti 13 vuotta, miehen kuolemaan asti. He saivat seitsemän lasta, mutta kolme kuoli pieninä. Aviomiehen kuollessa äidille jäi neljä pientä lasta.

Fagerholmin suku polveutuu Siuntioista ja Inkoosta. Isoisä syntyi 1821. Hän oli torppari Sunnanvikin kylässä. Hänen kerrotaan tehneen raskaita taksvärkkejä neljälle isännälle, mutta hän saavutti 83 vuoden iän. Isoisän väitetään olleen omalaatuinen ja viisas ukko, joka ei ollut ainoastaan torppari vaan myös suutari, maalari ja teurastaja. Lisäksi hänet tunnettiin laajalti taitavasta ”suoneniskennästä”, mikä tuo-

hon aikaan oli kaikenlaisten vaivojen pettämätön parannuskeino.

Isoisä oli kolme kertaa naimisissa. Ensimmäisestä avioliitosta hänellä oli kolme lasta, jotka kaikki kuolivat. Toisesta avioliitosta syntyi isäni. Äidin nimi oli Fia Hansson. Hän oli kotoisin Pikkalan saaristosta, missä hänen vanhempansa hankkivat elantonsa kalastajina. Avioliitosta syntyi viisi lasta, josta isäni oli järjestyksessä toinen. Viidestä lapsesta kaksi kuoli nuorina. Yksi muutti maanviljelijäksi Karjalaan. Muutamia vuosia sitten ilmestyi hänen tyttärensä Hjördis Lukka, ja sain siten odottamatta uuden serkun. Sisarusarjasta ainoa, jonka olen tavannut, oli Alexandra-täti, joka oli naimisissa Sjundbyn kartanon torpparin Axel Fagerströmin kanssa. Tätikin kuoli jo kauan sitten.

Isoäitini kuoltua isoisäni solmi vielä kolmannen avioliiton, josta ei kuitenkaan ollut lapsia.

Kaksi vuotta Worbsin kuoleman jälkeen äiti meni naimisiin kivityömies Johan August Fagerholmin kanssa. Äiti oli miestänsä viisi vuotta vanhempi ja heillä oli kolme lasta, joista yksi kuoli pienenä. Minä olin äitini kymmenes ja viimeinen lapsi. Äiti oli minut saadessaan 42 vuoden ikäinen. Hänelle oli varmasti järkytys menettää miehensä ja jäädä yksin huolehtimaan kuudesta lapsesta pieneen siuntiolaiseen mökkiin. Sosiaalihuoltoa ei tuohon aikaan ollut juuri nimeksikään, mutta en muista milloinkaan äidin valittaneen.

Siuntiosta perhe muutti Helsinkiin, tarkemmin sanoen Pasilaan, missä asuimme pienessä, viheliäässä

mökissä. Ensimmäinen muistoni minulla on juuri Pasilasta, mutta liiemmästi niitä ei ole: mökissä oli torakoita ja kerran putosin vettä täynnä olevaan suureen hiekkakuoppaan, jolloin hukkumiskuolema oli lähellä.

Aikakaudelle tyypillisesti perhe muutti useasti, ja sisarentyö naimisiin hän otti teini-ikäisen veljensä ja äitinsä mukaan. Pieni koti vaihtui suuremmaksi, mutta oman kodin tunne hävisi. Myös lanko rakasti asunnon vaihtamista: muutamassa vuodessa heillä oli kuusi eri osoitetta.

Koulutyön ohella oli pyrittävä ansaitsemaan muutama lantti sekä taskurahoiksi että äidin auttamiseksi. Kokeilin erilaisia ansiomahdollisuuksia ja tutustuin elämän arkeen. Aamuisin jaoin Hufvudstadsbladetia ja iltapäivisin Presseniä, noukin kastematoja kaupungin puistoista (mikä oli kiellettyä) ja möin ne saaristolaivojen lähtöpaikoilla. Joulun aikaan olin juoksupoikana kukkakaupassa, sunnuntaiaamuisin seisoin kadun kulmassa lehtiä myymässä ja perjantai-iltapäivisin juoksin pitkin katuja ja huusin ”morgondagens Lördagen”.

Kesät vietettiin kuitenkin maalla, usein sukulaisten luona.

Erään ikimuistaisen kesän vietin Päijänteen rannalla olevassa Rapalan kartanossa silloisen luutnantti Rudolf Waldenin luona. Hän oli etsinyt ruotsia puhuvaa poikaa, joka puhuisi ruotsia hänen lastensa kanssa ja kansakoulunopettaja valitsi minut. Vietin mukavaa

herraskartanoelämää ja opin varsin paljon suomea. – – Vuodet kuluivat eikä minulla ollut mitään yhteyttä Rudolf Waldeniin ennen kuin hän tuli talvisodan aikaiseen hallitukseen, lähinnä pääoman edustajana. Meistä tuli hyviä ystäviä.

Kerran kysyin häneltä muistiko hän pikku-Kallea, joka vietti Rapalassa yhden kesän hyvin kauan sitten. Tottakai, hän vastasi, tunnetko hänet ja tiedätkö missä hän on? Kyllä, vastasin, hän seisoo tässä edessäsi. Walden ilahtui suuresti.

Useimmiten asuimme kesäisin maalla sisareni ja hänen perheensä kanssa, Kirkkonummella, joka oli lankoni synnyinpitäjä, Pohjan pitäjässä, Lohjalla, Oulunkylässä. Eräänä kesänä otin työpaikan Kaupporin ja Unioninkadun kulmassa olevasta apteekista. Se oli ikävä kesä. Pimeässä kellarissa, mihin yksikään kesäaurion säde ei yltänyt, lajittelin tyhjiä pulloja ja hoidin veden tisluslaitetta. Nykyisin kellari on paljon viihtyisämpi, siellä on hieno kalaravintola.

Ensimmäinen kiinteä työpaikkani oli Hufvudstadsbladetin maaseutupostituksessa. – – Tuolle työlle ei kuitenkaan voinut rakentaa tulevaisuutta. Vuonna 1916 otin paikan Vanhassa Kauppakujassa olevasta parturinliikkeestä, joka siihen aikaan oli kaupungin hienoimpia. Minusta tuli Harja-Kalle, jolle kuului kaikenlaisia tehtäviä: asiakkaiden auttaminen heidän pukiessaan tai riisuessaan päällysvaatteitaan, saippuakuppien ja partasutien peseminen jne. Hyvin tärkeä tehtävä oli käytettyjen partaliinon lajitteleminen kolmeen kasaan: lähes puhtaisiin, jokseenkin puhtaisiin ja vähemmän puhtaisiin. Sitten minun piti man-

keloida ne. Partaliinoiden käytöstä useampaan kertaan niitä välillä pesemättä on jumalankiitos luovuttu, mutta Vanhan Kauppakujan mestari oli säästäväinen.

Harja-Kalle sai koko joukon taskurahoja. Erityisen anteliaita olivat venäläiset laivastonupseerit, jotka antoivat usein markan, mikä siihen aikaan oli rahaa. Useimmat asiakkaat antoivat 25 penniä tai 50 penniä, lukuun ottamatta oluenpanija, kauppaneuvos Paul Sinebrychoffia, joka antoi viisi penniä. Niinpä hän olikin hyvin rikas. Harja-Kalle olisi ansainnut melkoisesti – jos hän olisi saanut pitää asiakkaittensa antamat lantit. Mutta ne piti antaa mestarille. Edeltäjäni Harja-Kallena – hänestä oli tullut apulainen – veti minut syrjään ja antoi minulle oppitunnin heti kun olin aloittanut työni. Mestarin ei pitänyt saada kaikkia juomarahoja, hän sanoi, vaan ainoastaan tietty osa, joka vaihteli asiakkaiden lukumäärän mukaan, ja ellen noudattaisi hänen ohjeitaan saisin selkääni. Minä en toki halunnut aiheuttaa hänelle ikävyyksiä. Tällä tavoin opin solidaarisuuden merkityksen.

Työpäivät olivat pitkiä. Liike avattiin klo 8 ja suljettiin klo 19, lauantaisin klo 20. Mutta Harja-Kallen piti olla ensimmäisenä ja viimeisenä paikalla. Eivätkä edes sunnuntait olleet vapaita, silloin oli liike avoinna klo 8–11.

Vähitellen pääsin oppilaaksi ja aloitin syyskuun 1. päivänä 1917 vasta-avatus kähertäjäkoulun ensimmäisen kurssin. Kurssi oli lähinnä käytännön työtä, jota tehtiin Oulunkylän kunnalliskodissa. Ukkoparat saivat kärsiä melkoisesti kun oppilaat yrittivät raapia heiltä parran.

Puhemies K.-A. Fagerholmin tytär Brita ja pääministeri Urho Kekkosen poika Taneli vihittiin vuonna 1952, ja neljä vuotta myöhemmin nuorten isät olivat vastakkain presidentinvaaleissa. Vaalit voitti Kekkonen kahdella äänellä, ja Tanelista ja Britasta tuli oman aikansa Romeo ja Julia. Parin myrskyisestä avioliitosta raportoitiin ahkerasti lehdistössä. Britan suhde anoppiinsa Sylviin oli ongelmallinen; sen sijaan välit appiukko Urho Kekkoseen olivat hyvät. Presidentti arvosti suorapuheisuutta, ja Brita oli tunnetusti Rouva Suorasuu muuallakin kuin perhepiirissä. Brita Kekkosesta tuli diplomaatin puoliso, ja pariskunta eli ja työskenteli eri puolilla maailmaa 27 vuotta – aina Tanelin itsemurhaan asti.

99.1

ISBN 978-951-0-40241-2

www.wsoy.fi

9 789510 402412